

Miklós Száray

UPUTA I PRIJEDLOG NASTAVNOG PLANA

**uz udžbenik Miklósa Szárayja
Povijest 10.
za 10. razred gimnazije**

Oktatóskutató és Fejlesztő Intézet, Budimpešta

Karakteristike udžbenika

Novi udžbenik 10. razreda temelji se na novim nazorima i ima novo ustrojstvo. Udžbenik se usredotočuje na ispunjavanje promijenjenih zahtjeva nastavnog programa i ispita zrelosti jer pokušava *obraditi povijesnu prošlost na temelju izvora* i pruža široke mogućnosti za predavanje povijesti uz aktivnost učenika.

Udžbenik je znatno smanjio opseg *uobičajenog udžbeničkog teksta*. Glavni tekstovi lekcija od stranice i pol sadrže osnovna znanja o određenom razdoblju ili problemu, koja se sastoje od činjenica i povezanosti, a koje učenici svakako moraju naučiti i koristiti tijekom obrađivanja izvora priloženih lekcijama.

Lekcije se sastoje od tri dijela: nakon *autorskog teksta* slijedi *Arhiv*, koji sadrži izvore, slike i skicirane karte za obrađivanje. Dio udžbenika pod naslovom *Gledišta* koji omogućuje „duboka prodiranja“ u prošlost bavi se spornim pitanjima, osobama ili problemima uz pomoć izvora.

Gradivo udžbenika je u skladu s okvirnim nastavnim programom odobrenim od Ministarstva prosvjete, i komotno se može obraditi u jednoj školskoj godini. Na raspolaganju imamo dovoljno vremena za učenje povijesti koje se temelji na obradi izvora i aktivnostima učenika. S obzirom da je povijest XIX. i XX. stoljeća prema novim zahtjevima mature stavljena u prvi plan, svakako je potrebno obraditi čitavo gradivo udžbenika u 10. razredu.

Osnovna načela rasporeda nastavnog gradiva

U skladu s nastavnim predmetom koji se predaje u dva sata tjedno raspored je nastavnog gradiva planiran za 75 nastavnih sati. Udžbenik sadrži 40 numeriranih lekcija. Lekcije dobro raščlanjuju nastavno gradivo, težišta su dobro naglašena i mogu se obaviti u jednom nastavnom satu. Bavi li se nastavnik jednom lekcijom jedan ili dva sata u velikoj mjeri ovisi i od toga koliko namjerava obraditi od izvora i zadataka koji se nalaze u Arhivu. Također u znatnoj mjeri ovisi dužina vremena obrade od primjene raznih formi aktivnosti, budući da se zahtijeva drukčiji vremenski okvir za projektni rad nego za rad pojedinca. Proturječnost između pojedinačnog rada, obrađivanja gledišta i nastavnog plana riješena je tako da se svakom poglavlju dodaje po dva rezervna sata.

Naravno, od rasporeda nastavnog gradiva navedenoga u prijedlogu nastavnog plana prema količini gradiva za obradu i načinu obrade, našoj nastavničkoj zainteresiranosti i zahtjevu naših učenika može se i treba odstupiti, budući da je proces nastave određen ciljevima, primijenjenim sredstvima i okolnostima obrade.

Skraćenice i piktogrami korišteni u prijedlogu nastavnog plana:

P: pojmovi za oblikovanje ili razvijanje

O: važnije osobe u lekciji

G: godine

T: topografija

Investitura, Grgur VII., Sveta Zemlja: leksičko gradivo u okvirnom nastavnim programu

Raspored nastavnog gradiva i prijedlog nastavnog plana

Broj sati	Nastavno gradivo	Sadržajni i razvojni ciljevi	Novo leksičko gradivo za obradu	Tipične kompetencije za razvijanje
1. sat	Ponavljjanje na početku godine	Rasprava o ljetnim doživljajima učenika na temelju nastavnog gradiva devetog i desetog razreda. Kratko opisivanje godišnjeg nastavnog gradiva, poticanje zainteresiranosti.		Emocionalna kompetencija
2. sat	Ponavljjanje na početku godine	Određivanje uvjeta zajedničkog rada. Usporedba zahtjeva i metoda s osnovama devetog razreda. Analiza uspješnih i učinkovitih metoda učenja koje odgovaraju novim zahtjevima.		Pitanja metodike učenja
I. Procvat i propadanje srednjeg vijeka				
3. sat	<i>1. lekcija:</i> Borba papinstva i njemačko-rimskih careva	Prepoznavanje uloge crkve i crkvenih posjeda u strukturi vlasti Svetog Rimskog Carstva. Shvaćanje raznih (političkih, kulturnih, pravnih) utjecaja borbe za investituru. Shvaćanje značaja crkvene vlasti neovisne od svjetovne vlasti i njenog utjecaja na politički i društveni razvoj Europe. Proučavanje raspada Svetog Rimskog Carstva, shvaćanje političkih utjecaja.	P: investitura, izopćenje, Wormski konkordat, inkvizicija, heretik, prosjački redovi, njemačka Zlatna bula, izborni knez O: Grgur VII., Henrik IV., Inocent III., Rudolf Habsburški, Sveti Franjo, Sveti Dominik G: 1077., 1122., 1215., 1273., 1278., 1356. T: Cluny, Sveto Rimsko Carstvo, Canossa, Worms, Moravsko polje, Švicarska	Učenik treba biti sposoban: - izvesti zaključke o razlozima i posljedicama, - usporediti izvor i sliku, - pratiti procese na temelju slike i zemljovida, - na temelju slika shvatiti ustrojstvo organizacija i izvesti zaključke.
4. sat	<i>2. lekcija:</i> Križarski ratovi	Shvaćanje razloga koji su doveli do ratnih pohoda. Prepoznavanje povezanosti između društvenog poretka, gospodarstva, tehničke razvijenosti i tijeka događaja.	P: hodočasnik, relikvija, križarski ratovi, vitez, daljinska trgovina O: Urban II., Rikard Lavljeg Srca, Saladin G: 1095., 1202. –	Prepoznavanje procesa uz pomoć slika. Praćenje procesa, zajedničko istraživanje raznih čimbenika na karti. Usporedba

		Razumijevanje i prepoznavanje društvenih, gospodarskih i kulturnih utjecaja ratnih pohoda.	1204. T: Sveta Zemlja, Venecija, Genova	pisanog teksta i slike. Zaključci na temelju tekstualnog izvora i rasprava.
5. sat	<i>3. lekcija:</i> Nastanak gradova	Prepoznavanje društvenih, gospodarskih i kulturnih čimbenika srednjovjekovnog ekonomskog uspona. Shvaćanje ustrojstva gradske samouprave i njezine uloge u feudalnom društvu. Shvaćanje uloge daljinske trgovine, prepoznavanje utjecaja prirodnih, društvenih i političkih čimbenika na razvoj gradova.	P: tehnička revolucija, gradska samouprava, dvo-i troljni sistem, hospes, ceh , remek djelo, konkurencija G: XI. – XIII. stoljeće T: Hanzeatski gradovi, ruta levantske trgovine i trgovine preko Baltičkog mora, Champagne, Flandrija, Milano, Firenca	Istraživanje utjecaja prirodnih uvjeta pomoću karte i tekstualnog izvora. Usporedba tekstualnog izvora i slike – isticanje suštine. Samostalno pripremanje grafičkog prikaza.
6. sat	<i>4. lekcija:</i> Nastanak staleža	Prepoznavanje i shvaćanje općih i pojedinačnih crta u toku engleskog i francuskog razvoja. Prepoznavanje društvenih, gospodarskih i kulturnih čimbenika koji su određivali staleški razvoj. Shvaćanje i prikazivanje funkcioniranja staleškog dualizma kroz konkretne primjere.	P: staleški sustav, staleški dualizam, staleži, staleški sabor, zakonodavna i izvršna vlast, O: Vilim I. (Osvajač), Henrik II., Edward I., Filip August II., Filip I. (Lijepi) G: 1215., 1295., 1302. T: Pariz, London	Usporedba slike, prikaza i tekstualnog izvora. Formiranje točnog razumijevanja teksta, isticanje suštine iz tekstualnog izvora. Prepoznavanje i usporedba karakteristika državnih modela na temelju slike. Praćenje procesa na karti.
7. sat	<i>5. lekcija:</i> Križa i uspon. Zapadna Europa u XIV. – XV. stoljeću	Prepoznavanje uzajamnog utjecaja geografske i društvene okoline. Prepoznavanje značaja demografskih čimbenika. Razumijevanje	P: kuga, Stogodišnji rat, Rat dviju ruža, križa i uspon, reconquista O: Jeanne d' Arc, Henrik VII. (Tudor), Izabela Kastiljska, Ferdinand	Analiza i usporedba zemljovida, grafikona i slika. Istraživanje prostornog i vremenskog širenja procesa na karti.

		razloga koji su doveli do krize i posljedice krize. Prepoznavanje posebnih i općih crta i posljedica procesa kroz velike vremenske udaljenosti.	Aragonski G: XIV. stoljeće, 1337. – 1453. , 1479., 1492. T: Kastilja, Aragonija	Otkrivanje autorova stajališta. Istraživanje utjecaja prirodnih čimbenika. Očitavanje političkih procesa na slici.
8. sat	<i>6. lekcija:</i> Srednja Europa I. Češka i husiti	Analiza pojma Srednje Europe iz više aspekata. Shvaćanje veze između pokreta hospesa i gospodarskog i društvenog razvoja, prepoznavanje izvora sukoba. Prepoznavanje općih i pojedinačnih crta husitske doktrine.	P: hospes, husiti , taborićani, kaležnici, kolska utvrda, pričešće u oba vida O: Jan Hus, Karlo IV. G: 1414. – 1418., 1434. T: Konstanz, Prag , Lipany	Rekonstruiranje društvene strukture na temelju pisanog izvora. Istraživanje utjecaja zemljopisne okoline na temelju karte. Zajedničko istraživanje raznih čimbenika na karti. Istraživanje književnog gradiva kao izvora.
9. sat	<i>7. lekcija:</i> Poljska i Istočna Europa u XI. – XV. stoljeću	Prepoznavanje karakteristika srednjoeuropskog razvoja u poljskoj povijesti. Prepoznavanje utjecaja prirodnih čimbenika na povijest Istočne Europe. Shvaćanje razloga i posljedica mongolskih osvajanja. Prepoznavanje svojstava ruskog despotizma i razloga uspjeha protiv Mongola.	P: kancelarija , personalna unija, plemići "službenici", despotizam O: Kazimir III. (Veliki), Ivan III. G: 1410. , 1240., 1480. T: Grünwald, Krakov, Moskva, Kazanj, Krimski kanat	Istraživanje utjecaja zemljopisne okoline na temelju karte. Zajedničko istraživanje raznih čimbenika na karti. Usporedba državnih modela na temelju slika. Prepoznavanje karakteristika procesa na temelju izvora.
10. sat	<i>8. lekcija:</i> Balkan i Osmansko Carstvo	Prepoznavanje specifičnosti balkanskog razvoja. Shvaćanje političkog i društvenog ustrojstva	P: sultan, janičar, spahija , službeni posjed, khaski feud, kadija, defter, vilajet O: Murat I.,	Očitavanje procesa na karti. Usporedba izvora i slike. Vježbanje grafičkog prikaza.

		Osmanskog Carstva i prepoznavanje posljedica. Prepoznavanje specifičnosti osmanskih osvajanja.	Mehmed II. G: 1389., 1453. T: Konstantinopol, Kosovo polje, Balkan, Mala Azija	Prepoznavanje povijesnih analogija i rasprava o njima.
11. sat	<i>9. lekcija:</i> Obrazovanje u srednjem vijeku	Shvaćanje svojstava skolastike. Shvaćanje uloge Svetog Tome Akvinskog, prepoznavanje njegovog značaja. Prepoznavanje društvenih, gospodarskih i kulturnih procesa koji su doveli do nastanka sveučilišta, shvaćanje značaja sveučilišta. Prepoznavanje karakteristika viteške kulture. Identificiranje glavnih crta stilova.	P: skolastika, sveučilište, viteška kultura, romanički stil, gotika, sedam slobodnih umjetnosti, fakultet, humanizam, renesansa O: Sveti Toma Akvinski G: X. – XII. stoljeće, XII. – XV. stoljeće, XIV. – XVI. stoljeće T: Konstantinopol, Kosovo polje, Balkan, Mala Azija	Prepoznavanje karakteristika procesa na temelju izvora. Analiza slikovnih izvora i njihovo uspoređivanje s prikazima. Isticanje suštine iz tekstualnih izvora.
12. sat	<i>10. lekcija:</i> Život u srednjem vijeku	Prepoznavanje mentaliteta srednjovjekovnog čovjeka na temelju izvora. Prepoznavanje svojstava svakodnevice, razumijevanje njihovih gospodarskih, društvenih i kulturnih povezanosti.	P: mentalitet, pothranjenost, prosječna dob, mortalitet	Prepoznavanje karakteristika procesa na temelju izvora. Analiza slikovnih izvora, izvođenje zaključaka. Primjenjivanje naučenoga kroz konkretne primjere.
13. sat	Sažetak, sistematiziranje			
14. sat	Usmena ili pismena provjera			
15. sat	Obrađivanje iskustava provjere			
16. – 19. sat	Rezervni sati u svrhu obrađivanja Gledišta			
II. Mađarsko srednjovjekovlje				
20. sat	<i>11. lekcija:</i> Prvo stoljeće mađarske	Shvaćanje ustrojstva mađarske crkvene organizacije i njezine	P: kraljevska županija, stanovništvo	Otkrivanje uzročno-posljedične veze

	kraljevine	uloge u učvršćivanju mađarskog kraljevstva. Shvaćanje ustrojstva i uloge sustava županija. Shvaćanje povezanosti između borbi za prijestolje u XI. stoljeću i gospodarskog, društvenog i državnog razvoja.	tvrdave, gradukmetovi, mjesto za sastavljanje ovjerenih spisa, kaptol, dukatus, poganska pobuna O: Stjepan I. (Sveti), Petar Orseolo, Vazul, Gellért, Andrija I., Béla I., Salamon, Géza G: 1046., 1051., 1052. T: Fehérvár, Požun, Ostrogon	uz pomoć tekstualnog izvora, karte i slike. Otkrivanje karakteristika sustavnog ustrojstva uz pomoć slika. Pripremanje prikaza procesa, rekonstruiranje prošlosti. Tumačenje slikovnih izvora.
21. sat	<i>12. lekcija:</i> Učvršćivanje novog poretka	Shvaćanje razloga i karakteristika društvenih promjena. Shvaćanje djelatnosti Ladislava i Kolomana i učvršćivanja novog poretka. Prepoznavanje sličnosti i razlika europskog i mađarskog modela.	P: proglašavanje svecem, podčinjavanje, skitnice O: Sveti Ladislav, Koloman Mudri, Bela III. G: 1077. – 1095., 1095. – 1116., 1172. – 1196. T: Hrvatska, Dalmacija, Erdelj	Analiza tekstualnih izvora, isticanje suštine. Usporedba teksta i slike. Praćenje procesa na temelju slika i zemljovida.
22. sat	<i>13. lekcija:</i> Uzdrmanost kraljevske vlasti	Shvaćanje povezanosti između gospodarskih i društvenih promjena te položaja kraljevske vlasti. Ocjenjivanje uloge Andrije II. Otkrivanje sastavnih elemenata pokreta Zlatne bule, prepoznavanje značaja bule.	P: ban, vojvoda, palatin, regalni prihodi, serviens, barun, Zlatna bula, Sveta Kruna O: Andrija II. G: 1205. – 1235., 1222. T: Halič	Analiza tekstualnih izvora, isticanje suštine. Crtanje društvenog modela na temelju izvora. Praćenje procesa na temelju slika i zemljovida. Zaključivanje na osnovu grafikona. Ocjenjivanje povijesne ličnosti na temelju izvora.
23. sat	<i>14. lekcija:</i> Tatarska provala	Otkrivanje, usporedba i ocjena unutarnjih i vanjskih čimbenika koji su doveli do katastrofe.	P: plemić, Sekelji, Kumani, Sasi O: Bela IV., Batu kan, Kötöny G: 1241. – 1242.,	Praćenje događaja na temelju karte. Otkrivanje autorova stajališta. Analiza tematskih

		Upoznavanje događaja tatarske provale. Otkrivanje i shvaćanje demografskih, etničkih, gospodarskih, društvenih i političkih posljedica tatarske provale.	11. travnja 1241. T: klanac Verecke, Muhi , Trogir, Budim	karata. Ocjena povijesne ličnosti na temelju izvora.
24. sat	<i>15. lekcija:</i> Slabljenje kraljevske vlasti	Ocjena slabljenja kraljevske vlasti (pozitivni i negativni utjecaji). Shvaćanje specifičnosti mađarske društvene strukture XIII. stoljeća, usporedba sa zapadnim modelom. Prepoznavanje nastanka i posljedica oligarhijske vlasti.	P: banderij, familijarstvo , oligarhijska vlast, plemići , plemićka županija O: Simon Kézai , Ladislav IV. (Kumanac), Andrija III. G: 1267., 1278., 1301. T: Moravsko polje	Prepoznavanje bitnih crta pojmova i procesa na temelju slika. Analiza pojava uz pomoć karata. Analiza slikovnih izvora. Istraživanje autorova stava.
25. sat	<i>16. lekcija:</i> Karlo I., kralj reformator	Objašnjenje ukidanja oligarhijske vlasti (gospodarski, društveni i osobni razlozi). Shvaćanje gospodarskog i političkog temelja učvršćene kraljevske vlasti. Prepoznavanje dinastijskih crta u Karlovoj vanjskoj politici.	P: tridesetina, porez na vratnicu, rudarski grad , urbura, honorni posjed, monopol na kovanje novca, zlatna forinta O: Máté Csák, Karlo Robert , obitelj Gorjanski G: 1308. – 1342. , 1312., 1321. T: Temesvár , Rozgony, Körmöcbánya, Selmecebánya, Besztercebánya, Visegrád, Vlaška	Prepoznavanje suštine procesa na temelju slika. Analiza pojava uz pomoć karata. Analiza slikovnih izvora. Istraživanje autorova stava.
26. sat	<i>17. lekcija:</i> Zlatno doba i pad Anžuvina	Analiza vanjske politike Ljudevita Velikog (dinastijski razlozi, gospodarska i društvena pozadina). Ocjena takve vanjske	P: vlastelinski sud, krvno sudstvo, velikaš, niži plemić, devetina, avicitet , nasljedno pravo, lige, slobodan	Isticanje suštine, istraživanje autorova stava i čimbenika koji utječu na autora. Otkrivanje specifičnosti

		politike. Shvaćanje bitnih crta zakona iz 1351. godine, određivanje njegovo mjesta u povijesti mađarskog društva i prava. Shvaćanje veze između položaja kraljevske vlasti i društvenih i političkih promjena.	kraljevski grad O: Ljudevit Veliki, Žigmund Luksemburški, Pipó Ozorski G: 1342. – 1382., 1351., 1397. – 1437. T: Moldavija, Kassa	prikaza na karti.
27. sat	<i>18. lekcija:</i> U borbi s Turcima	Usporedba položaja osmanskog despotizma i mađarske staleške države. Prepoznavanje specifičnosti mađarskog staleškog sustava. Shvaćanje političkog i vojnog značaja Janka Hunjadija. Ocjena Hunjadijeve borbe protiv Turaka (otkrivanje razloga uspjeha, ocjena rezultata).	P: sustav pograničnih tvrđava, guverner, tampon država, četovanje, vlast liga O: Vladislav I., Janko Hunjadi, Albert Habsburški G: 1396., 1443. – 1444., 1444., 1448., 1456. T: Nikopolje, Nándorfehérvár (Beograd), Varna, Marosszentimre	Praćenje ratnih pohoda na karti. Usporedba i analiza slikovnih i pisanih izvora. Analiza državnog ustrojstva na temelju slike. Analiza tekstualnih izvora, isticanje suštine.
28. sat	<i>19. lekcija:</i> Matija Hunjadi na čelu staleža	Shvaćanje odnosa između Matije i staleža. Shvaćanje razloga kraljevih reformi. Prepoznavanje veze između promjene kraljevih prihoda i promjene gospodarske i društvene pozadine. Otkrivanje karakteristika staleške centralizacije.	P: dimnica, izvanredni vojni porez, Crna vojska, krunska carina O: Mihály Szilágyi, László Hunyadi, Ladislav V., Matija Hunjadi, Ivan Vitez, Pál Kinizsi, Balázs Magyar G: 1458. – 1490., 1463. T: Bosna, Jajce	Otkrivanje autorova stajališta, prepoznavanje povijesne uloge ličnosti. Oblikovanje mišljenja i rasprava na temelju raznih slika (dijagrama, grafikona itd.).
29. sat	<i>20. lekcija:</i> Matija Hunjadi, renesansni kralj	Prepoznavanje razloga i političkog značaja izdržavanja sjajnog kraljevskog dvora i donacije	P: Corvina O: István Báthori, Bonfini, Marcio Galeotto, Janus Pannonius	Prepoznavanje pojedinih stilova, rekonstruiranje svakodnevice. Oblikovanje

		<p>kulture. Otkrivanje i ocjena karakteristika Matijine vanjske politike s različitih gledišta. Prepoznavanje važnosti osnivanja dinastije i ocjena neuspjeha. Otkrivanje Matijinih osobnih karakteristika.</p>	<p>G: 1476., 1479., 1486. T: Šabac, Kenyérmező, Šleska, Beč</p>	<p>shematske društvene slike na temelju teksta.</p>
30. sat	21. lekcija: Mađarska kultura u srednjem vijeku	<p>Prepoznavanje istočnih i zapadnih korijena srednjovjekovne mađarske kulture. Upoznavanje karakteristika mađarske pismenosti. Stilovi u Mađarskoj – prepoznavanje općih i posebnih crta. Nabrajanje mađarskih povijesnih djela, otkrivanje karakteristika historiografije.</p>	<p>P: gesta, povelja, legenda, Gesta Hungarorum, Ilustrirana kronika O: Anonymus, Simon Kézai, János Thuróczy G: oko 1200., 1280-e godine T: Pečuh, Stari Budim, Požun, Zsámbék, Ják</p>	<p>Analiza i usporedba slikovnih izvora. Analiza tekstualnih izvora, otkrivanje autorovog mišljenja.</p>
31. sat	Sažetak, sistematiziranje			
32. sat	Usmena ili pismena provjera			
33. sat	Obradivanje iskustava provjere			
34. – 36. sat	Rezervni sati u svrhu obrađivanja Gledišta			
III. Rani novi vijek				
37. sat	22. lekcija: Velika geografska otkrića	<p>Razumijevanje utjecaja prirodne okoline na formiranje povijesti. Shvaćanje razloga i okolnosti otkrića. Višestrani pristup međusobnom utjecaju kultura. Otkrivanje nastanka svjetske trgovine i nabranje posljedica</p>	<p>P: kolonija, konkvistador, plantaža, svjetska trgovina, revolucija cijena, kompas, Inke, Azteci G: Kolumbo, Magellan, Vasco da Gama, Bartolomeo Diaz, Amerigo Vespucci,</p>	<p>Istraživanje utjecaja geografskih čimbenika, praćenje procesa na karti. Pojašnjenje pojmova na temelju slika. Otkrivanje karakteristika jedne kulture na</p>

		njezinog nastanka.	Cortez G: 1487., 1492. , 1498., 1519. – 1521. T: portugalske i španjolske kolonije	temelju slikovnih izvora.
38. sat	23. lekcija: Reformacija i katolička obnova	Shvaćanje pojave reformacije (gospodarske, društvene i vjerske veze). Identificiranje glavnih elemenata Lutherove reformacije. Odvajanje karakteristika kalvinističke struje. Otkrivanje glavnih crta katoličke obnove. Otkrivanje kulturnih, društvenih i političkih utjecaja reformacije i katoličke obnove.	P: oprosnice, reformacija, protestant, evangelik, reformator, predestinacija, unitarijanac (antitrinitarac), Augsburški vjerski mir, protureformacija, Isusovci, popis zabranjenih knjiga, barok O: Karlo V., Luther, Fridrik Mudri, Kalvin, Miguel Serveto G: 1517. , 1540., 1545. – 1563. T: Wittenberg, Ženeva, Trident	Shvaćanje karikatura. Sistematiziranje procesa i pojava na temelju slika. Analiza tematskih zemljovida. Analiza tekstualnih izvora, isticanje suštine, usporedba.
39. sat	24. lekcija: Uspon i pad španjolskih Habsburgovaca	Identificiranje osnovnih crta apsolutizma i otkrivanje gospodarskih uvjeta. Otkrivanje uzajamnog utjecaja španjolskog gospodarstva i gospodarske krize. Praćenje europskih političkih odnosa. Prepoznavanje društvenih i vjerskih veza oslobodilačke borbe u Nizozemskoj.	P: apsolutizam, vijeća, rotacija usjeva, posrednička trgovina O: Filip II., knez Alba, Vilim Oranski G: 1567., 1571., 1579., 1588. , 1609. T: Nizozemska, Antwerpen, Utrecht, nizozemske kolonije	Poistovjećivanje pismenog izvora i karte, isticanje suštine. Prepoznavanje problema. Otkrivanje uzročno posljedične veze, prepoznavanje i karakteriziranje pojava.
40. sat	25. lekcija: Doba Tudora u Engleskoj	Shvaćanje nastanka i karakteristika kapitalističke proizvodnje.	P: parlament, anglikanska (crkva)/ anglikan, monopol,	Otkrivanje povijesne uloge ličnosti na temelju izvora.

		Otkrivanje veze između novih oblika proizvodnje i društvenih promjena. Shvaćanje veze između položaja engleske kraljevske vlasti i gospodarsko-društvenih procesa. Prepoznavanje glavnih crta engleske vanjske politike.	kapitalistička proizvodnja, manufaktura , novo plemstvo (džentri), ograđivanje, plodnost O: Henrik VIII., Elizabeta I. G: 1534., 1588. T: London	Praćenje procesa na slici. Grafičko prikazivanje i tumačenje društvenih i političkih procesa. Tumačenje slikovnih izvora i grafikona.
41. sat	26. lekcija: Građanski rat u Engleskoj i nastanak ustavne monarhije	Shvaćanje sukoba kraljevske vlasti i razvijenih slojeva. Pregled tijeka građanskog rata, identificiranje pojedinih društvenih i političkih skupina. Shvaćanje načela funkcioniranja ustavne monarhije.	P: puritanac , građanski rat, Zakon o plovidbi, Zakon o pravima , slavna revolucija , ustavna monarhija, zastupnik, cenzus O: Cromwell , Karlo I., Vilim Oranski G: 1640. – 1649., 1689. T: Irska, Škotska	Tumačenje procesa na temelju tablice. Otkrivanje i raspravljanje povijesne ulogečnosti. Poistovjećivanje tekstualnog izvora i skice karte. Grafički prikaz funkcioniranja države.
42. sat	27. lekcija: Francuski apsolutizam	Razumijevanje uloge vjerskih ratova. Prepoznavanje općih i specifičnih svojstava francuske revolucije. Pregled sustava Luja XIV. Analiza ekonomske politike apsolutizma. Prepoznavanje karakteristika francuskih težnji za hegemonijom.	P: hugenoti , Edikt o toleranciji, merkantilizam , plemstvo toge, intendant, parlamenti, regularna vojska, zaštitne carine, hegemonija O: Franjo I., Henrik IV., Luj XIII., Richelieu, Luj XIV., Colbert G: 1572., 1598., 1685.	Isticanje suštine, istraživanje autorova stava. Bit jednoga razdoblja ili pojave na temelju slikovnih izvora. Tumačenje i usporedba grafičkog prikaza državnih modela.
43. sat	28. lekcija: Sveto Rimsko Carstvo i dunavska monarhija Habsburgovaca	Otkrivanje karakteristika dinastijske politike Habsburgovaca. Shvaćanje suprotnosti i rezultata Tridesetogodišnjeg	P: nasljedne pokrajine , pomorske sile, ravnoteža europskih sila O: Ferdinand I., Wallenstein, Gustav Adolf	Isticanje suštine, usporedba na temelju pisanog teksta. Praćenje procesa, političkih događaja na karti. Usporedba slika

		rata. Otkrivanje gospodarskih, društvenih i kulturnih procesa koji se kriju iza promjene odnosa snaga velesila.	G: 1618. – 1648., 1620., 1701. – 1714., 1704. T: Bijela gora, Vestfalija, Rajna	različite tematike. Tumačenje grafičkog prikaza državnih modela.
44. sat	<i>29. lekcija:</i> Promjene na srednjem i istočnom dijelu Europe u XVI. – XVII. stoljeću	Tumačenje pojmova centra i periferije. Prepoznavanje općih i specifičnih crta poljskog staleškog sustava i shvaćanje njegovog utjecaja na politiku. Shvaćanje funkcioniranja ruskog despotskog poretka. Otkrivanje geopolitičkih razloga uspona Rusije. Prikaz propadanja Osmanskog Carstva (pojave i razlozi). Otkrivanje međunarodnih posljedica.	P: centar, periferija, staleška anarhija, slobodan veto, izlazi na toplu mora, car, bojar, službeno imanje O: István Báthori, Ivan IV., Romanovi, Petar Veliki, Sulejman I., Mehmed Köprülü G: 1571., 1572., 1701. – 1721. T: Kazanj, Bospor i Dardaneli, Neva, Poltava, Lepant	Isticanje suštine, istraživanje uzročno-posljedične veze, otkrivanje autorova stava. Praćenje procesa na karti. Bit jednoga razdoblja, otkrivanje karakteristika jedne kulture na temelju slikovnih izvora.
45. sat	<i>30. lekcija:</i> Obrazovanje i način života u ranom novom vijeku	Prepoznavanje novina u svjetonazoru XVI. – XVII. stoljeća i shvaćanje njihovog utjecaja. Prepoznavanje i shvaćanje karakteristika promijenjene slike društva i države. Prepoznavanje sporih promjena svakodnevice. Opis promijenjenog gradskog života. Prepoznavanje razlika između europskih regija. Tumačenje zamisli društvenog ugovora, povezivanje s	P: heliocentrični svjetonazor, utopije, društveni ugovor O: Kopernik, Galilei, Machiavelli, Grotius, Hobbes, Locke	Usporedba skice karte i teksta. Analiza izvora - isticanje bitnih crta, shvaćanje pojmova, istraživanje autorova stava. Otkrivanje karakteristika jedne kulture na temelju slikovnih izvora.

		pojavama razdoblja.		
46. sat	Sažetak, sistematiziranje			
47. sat	Usmena ili pismena provjera			
48. sat	Obrađivanje iskustava provjere			
49. – 51. sat	Rezervni sati u svrhu obrađivanja Gledišta			
IV. Mađarska u ranom novom vijeku				
52. sat	<i>31. lekcija:</i> Pad samostalnog Mađarskog kraljevstva	Otkrivanje posljedica staleške uprave. Otkrivanje razloga i posljedica Dózsine seljačke bune. Ocjena sloma linije pograničnih tvrđava (razlozi, posljedice). Prikaz unutrašnjo- i vanjskopolitičkog položaja zemlje, shvaćanje razloga i posljedica promjene.	P: Rakoška odluka, trgovište, Hármaskönyv (Tripartit) , teorija Svete Krune, nasljedno kmetstvo , hajduk O: Vladislav II., György Dózsa, Ludovik II. G: 1514., 1521., 1526. T: Mohač, potok Csele	Istraživanje autorova mišljenja. Isticanje suštine, pripremanje opisa razdoblja. Razmišljanje u prostoru, otkrivanje uzročno-posljedične veze na karti. Otkrivanje karakteristika jedne kulture na temelju slikovnih izvora.
53. sat	<i>32. lekcija:</i> Bespomoćna zemlja	Shvaćanje položaja zemlje na granici dviju velesila, prepoznavanje političkih i teritorijalnih posljedica. Shvaćanje bezizlaznosti mađarskog vodećeg sloja i neuspjeha pokušaja za ujedinjenje zemlje. Otkrivanje prirodnih, vojnih i političkih čimbenika osmanskih osvajanja.	P: osvojeno područje, pogranična tvrđava O: Brat Juraj, István Dobó, István Losonczy, Ivan Sigismund, Nikola Zrinski G: 1538., 1541., 1552., 1566. T: Eger, Siget, Várad, Temesvár, Drégely	Praćenje događaja i procesa na karti. Prepoznavanje i ocjena alternativa. Isticanje suštine, tumačenje mišljenja, rekonstruiranje načina života. Tumačenje procesa na temelju tabele.
54. sat	<i>33. lekcija:</i> Zemlja rascijepljena na tri dijela	Otkrivanje općih i specifičnih uvjeta osvojenih područja. Otkrivanje unutrašnjo- i vanjskopolitičkih razloga nastanka Erdeljske Kneževine.	P: dvojno oporezivanje, khaski gradovi, seljačke županije, glavne kapetanije, stara i nova talijanska kula, pokrajine, Dvorska	Prepoznavanje procesa, isticanje suštine, pripremanje opisa. Praćenje procesa, prepoznavanje prostornih povezanosti na

		<p>Shvaćanje uloge Erdelja. Otkrivanje ustrojstva i položaja kraljevske Ugarske. Otkrivanje općih i specifičnih karakteristika mađarske reformacije. Vremenski i prostorni aspekti reformacije</p>	<p>komora, Dvorsko ratno vijeće, unitarijanac, Speyerski sporazum O: István Báthori, Gáspár Károli, Péter Méliusz Juhász, Ferenc Dávid G: 1570. T: Partium, Debrecin, Sárospatak, Gyulafehérvár</p>	<p>karti. Usporedba i tumačenje grafičkog prikaza državnih modela.</p>
55. sat	34. lekcija: Bocskaijeva oslobodilačka borba	<p>Otkrivanje razloga i posljedica Petnaestogodišnjeg rata. Shvaćanje povezanosti rata protiv Turaka, staleških težnji i vjerskog pitanja tijekom Bocskaijeve oslobodilačke borbe. Shvaćanje sadržaja Bečkog mira, prepoznavanje njegovog značaja. Praćenje odnosa snaga staleža i kraljevske vlasti, prepoznavanje razloga i posljedica promjena.</p>	<p>P: hajduk, parnica nevjernosti, kompromis, slobodan izbor kralja, Bečki i Zsitvatoroški mir, hajdučka sloboda O: István Bocskai, János Pálffy, Rudolf Habsburški, Matija Habsburški, Zsigmond Báthori G: 1591. – 1606., 1596., 1606. T: Đurđevo, Győr, Mezökeresztes, Álmosd, Kassa</p>	<p>Praćenje procesa, otkrivanje povezanosti razloga i posljedica na karti. Otkrivanje specifičnosti povijesno-geografskih regija na karti na temelju različitih čimbenika. Otkrivanje gledišta autora. Otkrivanje karakteristika jedne kulture na temelju slikovnih izvora.</p>
56. sat	35. lekcija: Zlatno doba i propast Erdelja	<p>Upoznavanje realne politike Gábora Bethlena, otkrivanje teoretskih, ekonomskih i osobnih čimbenika. Rasprava o Bethlenovoj politici. Otkrivanje uloge Erdelja u mađarskoj politici (naročito s gledišta staleških prava i vjerske slobode). Rasprava o</p>	<p>P: Nikolsburški i Linzski mir, vjerska sloboda, kneževska centralizacija O: Gábor Bethlen, György Rákóczi I., György Rákóczi II., Mihály Apafi G: 1613. – 1629., 1657., 1660. T: Lippa, Partium, teritorij sedam županija, Várad</p>	<p>Isticanje suštine, usporedba, traženje povijesnih analogija. Utvrđivanje specifičnosti regija, očitavanje međusobnog utjecaja više čimbenika s karte. Praćenje procesa na karti. Otkrivanje karakteristika jedne kulture na</p>

		<p>povijesnoj ulozi borbe za staleška prava.</p> <p>Analiza gospodarskog i kulturnog procvata Erdelja.</p> <p>Analiza propadanja Erdeljske Kneževine, shvaćanje posljedica.</p>		<p>temelju slikovnih izvora.</p>
57. sat	36. lekcija: Kraljevska Mađarska u XVII. stoljeću	<p>Otkrivanje općih crta i posebnih karakteristika katoličke obnove u Mađarskoj.</p> <p>Shvaćanje povezanosti vjerskih i političkih pitanja.</p> <p>Upoznavanje i shvaćanje praktičke i teoretske djelatnosti Nikole Zrinskoga.</p> <p>Shvaćanje političke bezizlaznosti mađarske katoličke aristokracije.</p> <p>Shvaćanje težnji habsburške vlasti, otkrivanje teoretskih, političkih i gospodarskih čimbenika.</p>	<p>P: rekatolicizacija, Vasvárski mir,</p> <p>kuruci</p> <p>O: Péter Pázmány, Nikola Zrinski, Montecuccoli, Leopold I., Ferenc Wesselényi, Ferenc Nádasdy, Imre Thököly</p> <p>G: 1635., 1664., 1670., 1681.</p> <p>T: Vasvár, Szentgotthárd, Sopron, Kassa</p>	<p>Prepoznavanje autorova stava, otkrivanje njegovih ciljeva, otkrivanje veze izvora i teorija.</p> <p>Usporedba teksta i slike, utvrđivanje procesa.</p> <p>Analiza povijesnih sporova, višestrani pristup problemima, izbalansirana ocjena povijesnih osoba.</p>
58. sat	37. lekcija: Istjerivanje Turaka iz Mađarske	<p>Analiza promjene tursko-habsburške ravnoteže snaga (otkrivanje i shvaćanje razloga).</p> <p>Praćenje istjerivanja Turaka, analiza unutrašnjih i vanjskih uvjeta.</p> <p>Analiza promijenjene uloge Erdelja (razlozi i posljedice).</p> <p>Otkrivanje utjecaja oslobodilačkog rata na odnos staleža i vladara.</p>	<p>P: Sveta liga, Diploma Leopoldinum, oružana otkupnina, Komisija nove stečevine, Karlovački mir</p> <p>O: Karlo Lotarinški, Eugen Savojski, Jan Sobjeski</p> <p>G: 1683., 1686., 1687., 1691., 1697., 1699.</p> <p>T: Budim, Párkány, Nagyharsány, Senta, Temesköz</p>	<p>Izbalansirano shvaćanje povijesne uloge geografske okoline.</p> <p>Praćenje procesa, usporedba na karti utjecaja različitih čimbenika.</p> <p>Analiza tematskih zemljovida.</p> <p>Usporedba slika i tekstualnog izvora.</p>

59. sat	38. lekcija: Bilanca turskog doba	Upoznavanje teza o demografskoj situaciji zemlje. Analiza uzajamnog utjecaja zemljopisne okoline i društvenih i političkih promjena. Praćenje promjene mađarskog društva i gospodarstva i usporedba s europskim trendovima.	P: etnicitet, trgovac (govedima), vanjskotrgovinska bilanca	Prepoznavanje ukupnog utjecaja različitih čimbenika na karti, očitavanje procesa, zaključivanje o prirodnim uvjetima. Analiza tematskih karata. Usporedba slika i tekstualnog izvora.
60. sat	39. lekcija: Rákóczijeva oslobodilačka borba	Otkrivanje razloga oslobodilačke borbe (usporedba vanjskih i unutrašnjih čimbenika). Pregled promjene unutrašnje društvene ravnoteže. Praćenje odnosa vojnih snaga. Analiza promjena vanjskopolitičke situacije. Otkrivanje sadržaja Szatmárskog mira, rasprava rezultata mira s više gledišta.	P: staleška konfederacija, detronizacija, labanc, libertaši, snošenje javnih tereta, Szatmárski mir, emigracija O: Ferenc Rákóczi II., Josip I., Sándor Károlyi, János Pálffy, Miklós Bercsényi, Vak Bottyán G: 1703. – 1711., 1705., 1707., 1708., 1711. T: Szécsény, Ónod, Sárospatak, Trencsén, Szatmár, majtényska ravnica, Rodošto (Tekirdag)	Isticanje suštine. Usporedba mišljenja raznih povijesnih razdoblja o istom povijesnom događaju. Grafički prikaz sustava i procesa. Rekonstruiranje prošlosti pomoću slikovnih izvora. Praćenje događaja na karti.
61. sat	40. lekcija: Kultura i način života u Mađarskoj u ranom novom vijeku	Prepoznavanje utjecaja vjerskog života na svakodnevicu i mentalitet. Pregled svjetovne i crkvene arhitekture – stilovi i politički utjecaji. Pregled utjecaja rata na razvoj života.	P: džamija, minaret, školska drama O: Comenius, Miklós Misztótfalusi Kis, János Apáczai Csere, György Káldi	Rekonstruiranje prošlosti pomoću slikovnih izvora. Tumačenje izvora na mađarskom (hrvatskom) jeziku iz XVI. –XVII. stoljeća, prepoznavanje stilskih obilježja. Grafički prikaz sustava i procesa.
62. sat	Sažetak, sistematiziranje			

63. sat	Usmena ili pismena provjera
64. sat	Obradivanje iskustava provjere
65. – 67. sat	Rezervni sati u svrhu obrađivanja Gledišta

V. Ponavljanje na kraju godine, sistematiziranje, sažetak			
68. – 69. sat	Tematsko ponavljanje	Isticanje i pregled glavnih specifičnosti raznih povijesnih razdoblja. Izrada načela pregledne grafičke tablice. Usporedba i uređivanje glavnih crta pojedinih doba i regija u tablicu.	Prepoznavanje ukupnih utjecaja različitih čimbenika na karti i slici. Očitavanje procesa sa slika. Prepoznavanje i sistematiziranje povijesnih analogija.
70. – 71. sat	Tematsko ponavljanje	Pregled ustrojstva srednjovjekovnih i ranonovovjekovnih društava i država. Sakupljanje glavnih karakteristika promjena. Pregled pojmova teorija o društvu i državi. Usporedba razvojnih tendencija u svjetskoj i mađarskoj povijesti.	Očitavanje procesa sa slika. Prepoznavanje i sistematiziranje povijesnih analogija. Proučavanje i pripremanje grafičkih prikaza. Vježbanje sustava pojmova.
72. – 73. sat	Tematsko ponavljanje	Pregled vjerskog života i kulture razdoblja. Otkrivanje povezanosti između kulturnih, ekonomskih i političkih čimbenika. Pregled i pojašnjenje pojmova vjerske povijesti. Usporedba razvojnih tendencija u svjetskoj i mađarskoj povijesti.	Prepoznavanje i sistematiziranje povijesnih analogija. Proučavanje i pripremanje grafičkih prikaza. Usporedna analiza tekstova.
74. – 75. sat	Tematsko ponavljanje	Pregled gospodarskog života srednjeg i ranog novog vijeka. Usporedno istraživanje čimbenika koji utječu na gospodarski život. Pregled područja gospodarskog života po regijama u predmetnom razdoblju. Usporedba razvojnih tendencija u svjetskoj i mađarskoj povijesti.	Prepoznavanje i sistematiziranje povijesnih analogija. Proučavanje i pripremanje grafičkih prikaza. Analiza prikaza gospodarskih procesa na karti. Oblikovanje sustava pojmova.

Naslov izvornika:

Útmutató és tanmenetjavaslat

Száray Miklós Történelem II. középiskolák, 10. évfolyam c. tankönyvéhez (RE 659)

Odgovorni urednik mađarskog izdanja:

Mihály Pálinkás

Prevoditelj:

Attila Ronkovich

Odgovorna urednica hrvatskog izdanja:

Aleksandra Kovač

© Miklós Száray, Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet (Nemzedékek Tudása Tankönyvkiadó Zrt.), 2007

Oktatáskutató és Fejlesztő Intézet

1143 Budapest, Szobránc u. 6-8.

Vevőszolgálat: vevoszolgalat@ofi.hu

Telefon: (+36-1) 235-5508

A kiadásért felel: Dr. Kaposi József főigazgató

Raktári szám: RE 31599

Műszaki igazgató: Kamp Alfréd

Felelős szerkesztő: Kovács Aleksandra

Műszaki szerkesztő: Orlai Márton

Terjedelem: 2,4 A/5 ív